

ΣΧΕΔΙΟ ΝΟΜΟΥ
«ΒΕΛΤΙΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ
ΑΝΗΛΙΚΟΥΣ ΔΡΑΣΤΕΣ
ΚΑΙ ΙΔΡΥΣΗ ΝΟΜΙΚΟΥ ΠΡΟΣΩΠΟΥ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ
ΘΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΤΕΛΕΣΗΣ ΑΞΙΟΠΟΙΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ
ΑΠΟ ΑΝΗΛΙΚΟΥΣ»

ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ

Συμπληρώθηκαν ήδη 6 χρόνια από τη δημοσίευση και θέση σε ισχύ της νέας νομοθεσίας για τους ανήλικους δράστες εγκληματικών πράξεων (ν. 3189/21.10.2003). Η νομοθεσία αυτή εκπονήθηκε από νομοπαρασκευαστική επιτροπή υπό την προεδρία του αείμνηστου Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου Ευάγγελου Κρουσταλάκη, έπειτα από πρωτοβουλία του τότε Υπουργού Δικαιοσύνης Μιχ. Σταθόπουλου. Τόσο ο Πρόεδρος της Επιτροπής –άνθρωπος με ανοικτό πνεύμα, θάρρος γνώμης και άρτια επιστημονική κατάρτιση- όσο και τα μέλη της –κορυφαίοι επιστήμονες και διακεκριμένοι δικαστικοί λειτουργοί με πολυετή εξειδίκευση στο αντικείμενο- έδωσαν, όπως ομολογείται από όλες τις πλευρές, τον καλύτερό τους εαυτό, ώστε το παραχθέν τελικώς νομοθέτημα να αποτελεί βασική συμβολή στον εκσυγχρονισμό και εξορθολογισμό, αλλά κυρίως στον εξανθρωπισμό του ελληνικού δικαίου ανηλίκων, μέσα στο πλαίσιο μιας δικαιοκρατούμενης κοινωνίας. Θα πρέπει βέβαια να παρατηρηθεί ότι ορισμένες από τις νομοθετικές προτάσεις της επιτροπής εκείνης δεν υιοθετήθηκαν από την τότε Κυβέρνηση -ίσως διότι θεωρήθηκαν τολμηρές για την εποχή τους. Είναι επίσης σημαντικό ότι κατά τη διάρκεια των έξι αυτών ετών, χάρη στον πλούσιο επιστημονικό διάλογο που αναπτύχθηκε, εντοπίστηκαν και ορισμένα κενά ή αστοχήματα της εισαχθείσας νομοθεσίας, που θα πρέπει πλέον να αντιμετωπιστούν με συστηματικό και ορθολογικό τρόπο.

Η πρώτη τομή θα πρέπει να γίνει στο θεσμό του ποινικού σωφρονισμού. Ο ποινικός σωφρονισμός, μολονότι τροποποιήθηκε με το νόμο του 2003, με τον οποίο καταργήθηκε η αόριστη διάρκειά του, παρέμεινε ωστόσο αμετάβλητος όσον αφορά τα χρονικά του όρια – παρά την αντίθετη πρόταση της νομοπαρασκευαστικής επιτροπής, αλλά και τα διεθνώς κρατούντα. Και μπορεί βέβαια να αναγνωρίζεται γενικά ότι ο ποινικός σωφρονισμός επιβάλλεται μόνον «ως έσχατο μέτρο» (βλ. *N. Κουράκη*, Δίκαιο Παραβατικών Ανηλίκων, 2004, ιδίως σελ. 291 επ., *Κ. Σπινέλλη*, Ελληνικό δίκαιο ανηλίκων δραστών και θυμάτων, 1992, σ. 127, *Α. Τρωιάνου – Λουλά*, Ο ανήλικος παραβάτης και η δίκη του, ΝοΒ 1982, σ. 387) και ότι δεν έχει ανταποδοτικό αλλά παιδαγωγικό χαρακτήρα, ότι επιδιώκεται, δηλαδή, με αυτόν η βελτίωση του ανηλίκου και η ομαλή επανένταξή του στην κοινωνία (βλ. *Α. Πιτσελά*, Η ποινική αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων, στ' έκδ., 2008, σ. 59 επ.), δεν

μπορεί όμως να παραγνωρίζει κανείς το γεγονός ότι πάντως αποτελεί «ποινή» που συνεπάγεται *στέρξη* της ελευθερίας του ανηλίκου, και άρα συνιστά γι' αυτόν *τιμωρία*. Πρέπει επομένως να υπάγεται σε όλες τις δεσμεύσεις που ισχύουν και για τις υπόλοιπες ποινικές κυρώσεις, κυρίως ως προς την τήρηση των αρχών της νομιμότητας, της αναλογικότητας και της ίσης μεταχείρισης (βλ. σχετικά Ν. Παρασκευόπουλου, σε: Μαργαρίτη / Παρασκευόπουλου, Ποινολογία, ζ' έκδ., 2005, σ. 57 επ., Ε. Συμεωνίδου-Καστανίδου, σε: Καϊάφα-Γκμπάντι / Μπιτζιλέκη / Συμεωνίδου-Καστανίδου, Δίκαιο των ποινικών κυρώσεων, 2009, σ. 32 επ.). Οι περιορισμοί αυτοί δεν ισχύουν προφανώς για τον ποινικό σωφρονισμό, εφόσον, σύμφωνα με το άρθρο 54 ΠΚ, η διάρκεια στέρξης της ελευθερίας στο ειδικό κατάστημα κράτησης νέων είναι σε πολλές περιπτώσεις μεγαλύτερη από εκείνη που προβλέπεται για τους ενήλικες. Είναι χαρακτηριστικό λ.χ. ότι ενώ ένας ενήλικας για μια σωματική βλάβη από αμέλεια απειλείται με ποινή φυλάκισης από 10 ημέρες – 3 χρόνια, ο ανήλικος για την ίδια πράξη απειλείται με ποινή εγκλεισμού στο ειδικό κατάστημα κράτησης που κυμαίνεται από 6 μήνες έως 10 έτη. Ταυτόχρονα, για όλα τα κακουργήματα η προβλεπόμενη στο άρθρο 54 ΠΚ ποινή, όπως ερμηνεύεται και από τη νομολογία μας, κυμαίνεται από 5 έως 20 έτη, μολονότι η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, που έχει, όπως είναι γνωστό, αυξημένη τυπική ισχύ (ά. 28 §1 Συντ.), ορίζει ρητά ότι η στέρξη της ελευθερίας των ανηλίκων πρέπει να είναι της μικρότερης δυνατής διάρκειας, ενώ και η νομοπαρασκευαστική επιτροπή είχε προτείνει τον περιορισμό του ανώτατου χρονικού ορίου του ποινικού σωφρονισμού στα 10 χρόνια (βλ. σχετικά Α. Πιτσελά, ό.π., σ. 241 σημ. 360). Και η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού, άλλωστε, έχει συστήσει στην ελληνική κυβέρνηση την κατάργηση της διάταξης που προβλέπει ότι το ανώτερο όριο του ποινικού σωφρονισμού είναι 20 έτη.

Το πρόβλημα επιτείνεται εξαιτίας των προϋποθέσεων που προβλέπει ο νόμος για την επιβολή του ποινικού σωφρονισμού στο άρθρο 127 ΠΚ. Με βάση το άρθρο αυτό, ο περιορισμός σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων μπορεί να επιβληθεί όταν το δικαστήριο, ερευνώντας τις περιστάσεις υπό τις οποίες τελέστηκε η πράξη και την όλη προσωπικότητα του ανηλίκου, κρίνει ότι είναι αναγκαίος ο ποινικός σωφρονισμός του για να συγκρατηθεί από την τέλεση νέων αξιόποινων πράξεων. Η διάταξη αυτή έχει επικριθεί όχι μόνο γιατί συνδέει την επιβολή της ποινής με την αβέβαιη κρίση για τη μελλοντική συμπεριφορά του ανηλίκου, αλλά και επειδή επιπλέον δε θέτει κανένα περιορισμό ως προς τη βαρύτητα της πράξης που έχει τελεστεί, επιτρέπει την επιβολή ποινής στερητικής της ελευθερίας ακόμα και σε ανηλίκους 13 ή 14 ετών, μολονότι τούτο φαίνεται να βρίσκεται σε αντίθεση με τις διεθνείς τάσεις ως προς τα μέτρα που μπορούν πράγματι να βοηθήσουν τους ανηλίκους σε αυτές τις ηλικίες, και οδηγεί σε διακριτική μεταχείριση των ανηλίκων, αφού η καταδίκη συναρτάται με όλους τους όρους της ζωής τους και όχι με την πράξη που έχουν τελέσει, έτσι ώστε το μέτρο να επιβάλλεται

τελικά κατά βάση σε όσους προέρχονται από οικογένειες που δεν έχουν την οικονομική δύναμη να στηρίξουν τα παιδιά τους. Στην πράξη άλλωστε φαίνεται να επιβεβαιώνεται διαρκώς ότι ο εγκλεισμός επαυξάνει τον κίνδυνο υποτροπής, επειδή ακριβώς θέτει τον νέο στο περιθώριο, επιτείνει τον στιγματισμό του και εμποδίζει την ομαλή κοινωνική του επανένταξη (Βλ. Χ. Δημόπουλου / Κ. Κοσμάτου, Δίκαιο Ανηλίκων, 2006, σ. 114, Α. Χαΐδου, Η ιδρυματική και εξωϊδρυματική μεταχείριση των ανηλίκων στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, 1990, σ. 113), γεγονός που οδηγεί στη σκέψη περιορισμού του ποινικού σωφρονισμού στις περιπτώσεις μόνον ιδιαίτερα σοβαρών εγκλημάτων που τελούνται μάλιστα από ανηλίκους μεγαλύτερους των 15 ετών, όπως άλλωστε ισχύει και σε πολλές άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Θα πρέπει άλλωστε να σημειωθεί ότι και το άρθρο 17.1. περ. (γ) των Στοιχειωδών Κανόνων των Ηνωμένων Εθνών για την Απονομή Δικαιοσύνης σε Ανηλίκους, γνωστών και ως Κανόνων του Πεκίνου (*Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice* ή *The Beijing Rules*, Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών, Απόφαση 40/33), προβλέπει ρητά ότι «Στέρηση της προσωπικής ελευθερίας δεν επιβάλλεται, εκτός αν ο ανήλικος κηρύχθηκε ποινικά υπεύθυνος για σοβαρή πράξη βίας κατ' άλλου προσώπου ή για κατ' επανάληψη τέλεση άλλων σοβαρών εγκλημάτων και αν δεν υπάρχει άλλη κατάλληλη απάντηση».

Σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο, εξάλλου, υποστηρίζονται με έμφαση τάσεις επέκτασης του πεδίου εφαρμογής του ποινικού δικαίου των ανηλίκων και σε άτομα μετεφηβικής ηλικίας ή νεαρούς ενήλικες, επειδή συχνά η εγκληματική συμπεριφορά των ατόμων αυτών σχετίζεται με το μεταβατικό στάδιο της ανάπτυξής τους και είναι γι' αυτό παροδική και εφήμερη. Το μεταβατικό στάδιο προς την ενηλικίωση φαίνεται να έχει παραταθεί. Είναι, λοιπόν, σκόπιμο να δοθεί στο δικαστήριο η δυνατότητα, κρίνοντας κάθε συγκεκριμένη περίπτωση, να αποφασίζει αν οι νεαροί ενήλικες (18 - 21 ετών) πρέπει να αντιμετωπίζονται κατά τρόπο παρόμοιο με εκείνο που προβλέπεται για τους ανηλίκους, επιβάλλοντας σε αυτούς αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα που θα μπορούν να εκτίονται μέχρι το 25 έτος της ηλικίας τους (βλ. άλλωστε και Σύσταση Rec (2003) 20 της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης για τους «Νέους τρόπους αντιμετώπισης της παραβατικότητας των ανηλίκων και το ρόλο της Δικαιοσύνης Ανηλίκων», παρ. 11). Για το σκοπό αυτό θα πρέπει να τροποποιηθεί το άρθρο 130 του Ποινικού μας Κώδικα. Αλλαγές είναι επιπλέον αναγκαίες στο θεσμό της υπό όρους απόλυσης, ώστε ο ανήλικος να μην έχει λιγότερα δικαιώματα από όσα ένας ενήλικος. Πιο συγκεκριμένα, ο ενήλικας έχει δικαίωμα παράστασης και ακρόασης στο δικαστικό συμβούλιο που αποφασίζει για την απόλυσή του (ά. 110 ΠΚ), σε αντίθεση με τον ανήλικο που στερείται του δικαιώματος αυτού.

Σημαντικές τομές πρέπει να γίνουν και στο διαδικαστικό πεδίο. Είναι σημαντικό ο δικαστής ανηλίκων να έχει αυξημένη εμπειρία και εξειδίκευση στο χειρισμό των θεμάτων που σχετίζονται με την εγκληματικότητα των ανηλίκων και για το λόγο αυτό αφενός πρέπει

να προβλεφθεί ότι αυτός θα έχει το βαθμό του Προέδρου Πρωτοδικών και όχι του απλού πρωτοδίκη και αφετέρου ότι πρέπει να έχει συμμετάσχει σε σχετικά επιμορφωτικά σεμινάρια, τα οποία πρέπει να οργανώνει η Εθνική Σχολή Δικαστικών Λειτουργών. Για τον ίδιο λόγο προβλέπεται ότι οι δικαστές ανηλίκων θα παρακολουθούν την εξέλιξη των ανηλικών παραβατών (σε συνεργασία με τους Εισαγγελείς Ανηλίκων και τους Επιμελητές Ανηλίκων) και θα δικάζουν τα εγκλήματα ανηλίκων επί μία τουλάχιστον διετία, ώστε να επιτευχθεί η βέλτιστη αξιοποίηση της γνώσης και της εμπειρίας που αποκτούν σε αυτό το αντικείμενο. Αλλαγές απαιτούνται και στη διάταξη για την προσωρινή κράτηση των ανηλίκων, η οποία δεν θα πρέπει να είναι επιτρεπτή παρά μόνο σε εκείνες τις περιπτώσεις που μπορεί να επιβληθεί και ποινικός σωφρονισμός, δηλαδή πλέον μόνο για ανηλίκους άνω των 15 ετών, κάτι που προβλέπεται άλλωστε ρητά και από το άρθρο 3.2.-17 του Πρότυπου Νόμου του ΟΗΕ για το Σύστημα της Δικαιοσύνης των Ανηλίκων (1997), με βάση το οποίο "μόνο νέοι ηλικίας από 15 ετών μπορούν να κρατηθούν προσωρινά". Εξάλλου, κατά τη σύσταση R(2003)20, άρθρο 16, της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης, η προσωρινή κράτηση δεν μπορεί να διαρκεί άνω των 6 μηνών έως την έναρξη της δίκης του ανηλίκου (πρβλ. και άρθρο 17 παρ. 1. περ. γ Κανόνων του Πεκίνου, όπως και άρθρο 37 περ. β', εδ. β' της Διεθνούς Σύμβασης ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού - v. 2101/1992).

Αλλαγές φαίνονται όμως αναγκαίες και σε σχέση με την τηρούμενη διαδικασία και την υποστήριξη του ανηλίκου από συνήγορο. Η αυτόφωρη διαδικασία δεν μπορεί να τηρείται για τους ανηλίκους, εφόσον η ποινική τους μεταχείριση προϋποθέτει την προηγούμενη έρευνα των συνθηκών της ζωής τους και των παραγόντων που τους ώθησαν στο έγκλημα. Ήδη άλλωστε στην πράξη οι ανήλικοι δικάζονται σε ρητή δικάσιμο αφού προηγουμένως έχει συνταχθεί σχετική έκθεση από τους επιμελητές ανηλίκων. Την ορθή αυτή παγιωμένη θέση της νομολογίας μας πρέπει και ρητά να προβλέψει πλέον ο νόμος, όπως ρητά πρέπει επιπλέον να προβλεφθεί ο υποχρεωτικός διορισμός συνηγόρου για την εκδίκαση σοβαρών εγκλημάτων, δηλαδή πράξεων που αν τελούνταν από ενήλικες θα είχαν το χαρακτήρα κακουργήματος (Για την ανάγκη ενίσχυσης της νομικής θέσης του ανηλίκου καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας και την αναγνώριση του δικαιώματος παράστασης με συνήγορο, βλ. κανόνες 7.1 και 15.1 των Στοιχειωδών Κανόνων των Ηνωμένων Εθνών για την Απονομή της Δικαιοσύνης σε Ανηλίκους, καθώς και τη Σύσταση της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης No. R (87) 20 για τις «Κοινωνικές αντιδράσεις στην παραβατικότητα των ανηλίκων», παρ. 8).

Αλλά και στο επίπεδο του λεγόμενου προληπτικού δικαίου των ανηλίκων χρειάζονται σημαντικές επεμβάσεις. Σε αντίθεση με ό,τι ισχύει για τους ενήλικες, σχετικά με τους οποίους το κράτος μπορεί να επεμβαίνει μόνο αφού τελέσουν ένα έγκλημα, στους ανηλίκους η κρατική φροντίδα πρέπει να προσφέρεται ήδη σε προγενέστερο στάδιο, στις περιπτώσεις εκείνες που το περιβάλλον μέσα στο οποίο

μεγαλώνουν τους ωθεί ουσιαστικά στο έγκλημα. Ωστόσο αυτό δεν μπορεί να γίνεται χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η γνώμη και του ίδιου του ανηλίκου. Για το σκοπό αυτό είναι αναγκαία η θέσπιση της υποχρεωτικής ακρόασης του ανηλίκου από το Δικαστή Ανηλίκων και συνεκτίμησης της προσωπικής του γνώμης πριν από τη λήψη απόφασης για τον εγκλεισμό του σε ίδρυμα αγωγής για λόγους προληπτικούς και, ειδικότερα, επειδή ο ανήλικος συμβιώνει σε κοινωνικό περιβάλλον ατόμων που τελούν καθ' έξη ή κατ' επάγγελμα αξιόποινες πράξεις (άρθρο 17 παρ. 5 ν. 2298/1995). Το αναγκαίο μιας τέτοιας ακρόασης προκύπτει και από το άρθρο 3 περ. β' της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Άσκηση των Δικαιωμάτων των Παιδιών (ν. 2502/1997 – πρβλ. και άρθρο 12 παρ. 1 της Διεθνούς Σύμβασης ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού – ν. 2101/1992). Γι' αυτό και η εν λόγω ακρόαση θα πρέπει επιπλέον να γίνεται υποχρεωτικά και από τον αρμόδιο εισαγγελέα, εφόσον αυτός πρόκειται να εφαρμόσει το άρθρο 45Α ΚΠΔ περί αποχής από ποινική δίωξη ανηλίκου. Εξάλλου, για λόγους δημοκρατικούς θα πρέπει εκ των προτέρων να ορίζεται η ακριβής μέγιστη χρονική διάρκεια που κρίνεται αναγκαία για τον προληπτικό εγκλεισμό του ανηλίκου στο ίδρυμα αγωγής, όπως άλλωστε αυτή ορίζεται και στις περιπτώσεις που ο εγκλεισμός προβλέπεται ως αναμορφωτικό μέτρο στο άρθρο 122 ΠΚ.

Αλλαγές όμως απαιτούνται και σε σχέση με τους μηχανισμούς που διαθέτει το κράτος για την πρόληψη της θυματοποίησης και της εγκληματικότητας των ανηλίκων. Όπως δείχνουν όλες οι έρευνες, το μεγαλύτερο ποσοστό των παιδιών που βρίσκονται στα ειδικά καταστήματα κράτησης είναι παιδιά που έχουν υποστεί μακρόχρονη κακοποίηση από μέλη της οικογένειάς τους, είτε με τη μορφή της σωματικής κακοποίησης είτε και με τη μορφή της παραμέλησης ή εκμετάλλευσης. Παράλληλα αποδεικνύεται ότι οι κρατικοί και κοινωνικοί φορείς ελάχιστη βοήθεια προσφέρουν στο επίπεδο της πρόληψης της θυματοποίησης των ανηλίκων και της – σε μεγάλο βαθμό – συνδεόμενης με αυτήν εγκληματικότητάς τους. Θα πρέπει βέβαια να αναγνωριστεί ότι ο Έλληνας νομοθέτης εγκαίρως διέγνωσε την ανάγκη κρατικής παρέμβασης. Η μέριμνα για τους ανηλικούς που βρίσκονται σε κίνδυνο έχει ανατεθεί από το κράτος, ήδη από τη δεκαετία του '40, στις Εταιρείες Προστασίας Ανηλίκων, που έχουν συσταθεί σε κάθε πρωτοδικείο. Ωστόσο οι Εταιρείες αυτές, κυρίως εξαιτίας της έλλειψης του αναγκαίου προσωπικού αλλά και της μεγάλης έντασης των προβλημάτων που καλούνται να αντιμετωπίσουν, δε φαίνεται ότι μπορούν -παρά το σημαντικό έργο που επιτελούν ορισμένες από αυτές- να ανταποκριθούν στο έργο που τους έχει ανατεθεί. Το ίδιο το νομοθετικό πλαίσιο που διέπει τη λειτουργία τους, μολονότι αναμορφώθηκε το 1995, παρουσιάζει εξάλλου ορισμένα προβλήματα (κυρίως ως προς τη σύνθεση των διοικητικών τους συμβουλίων), που θα πρέπει να αντιμετωπιστούν. Πιο συγκεκριμένα, με την προτεινόμενη ρύθμιση προσδιορίζεται με μεγαλύτερη σαφήνεια το έργο που οφείλουν να προσφέρουν οι Εταιρείες Προστασίας Ανηλίκων, εξειδικεύονται τα προσόντα όσων

διορίζονται στο διοικητικό τους συμβούλιο και θεσμοθετείται ένας διαφορετικός τρόπος διορισμού τους, ο οποίος δε στηρίζεται πλέον στην προσωπική επιλογή κάθε Υπουργού. Αντίθετα, επιλέγεται η διαδικασία της ανοικτής προκήρυξης των θέσεων και της προηγούμενης εκδήλωσης ενδιαφέροντος. Καθώς οι θέσεις είναι τιμητικές και άμισθες, με τη διαδικασία αυτή μπορεί να διασφαλισθεί η συμμετοχή στις Εταιρείες ατόμων που πραγματικά ενδιαφέρονται για την υποστήριξη των ανηλίκων που βρίσκονται σε κίνδυνο ή έχουν ήδη προχωρήσει στην τέλεση αξιόποινων πράξεων.

Παράλληλα, η πιο σημαντική τομή στο χώρο αυτό είναι η προβλεπόμενη στο προτεινόμενο σχέδιο νόμου ίδρυση αυτοτελούς νομικού προσώπου που θα αναλάβει να συντονίζει το προσφερόμενο από τις Εταιρείες Προστασίας Ανηλίκων έργο και να αντιμετωπίζει προβλήματα έλλειψης συντονισμού που παρατηρούνται στις σχέσεις μεταξύ των Εταιρειών αφενός και άλλων φορέων που δραστηριοποιούνται στον ίδιο χώρο αφετέρου. Σήμερα είναι κοινή διαπίστωση τόσο του Συνηγόρου του Παιδιού και της UNICEF όσο και της επιστημονικής κοινότητας ότι ένα βασικό πρόβλημα στο χώρο της πρόληψης και αντιμετώπισης της θυματοποίησης και της τέλεσης αξιόποινων πράξεων από ανηλίκους είναι η πλήρης έλλειψη συντονισμού μεταξύ των Εταιρειών Προστασίας Ανηλίκων, όπως και μεταξύ αυτών και των άλλων φορέων που ασχολούνται με την ίδια ομάδα στόχο, υπάγονται όμως στον έλεγχο άλλων Υπουργείων ή έχουν ιδρυθεί από την τοπική αυτοδιοίκηση ή ιδιώτες. Το αποτέλεσμα είναι κατασπατάληση πόρων και μειωμένη αποτελεσματικότητα. Το κράτος εμφανίζεται τελικά απόν. Αντίστοιχο πρόβλημα υπάρχει σχετικά με τους ανηλίκους που έχουν τελήσει κάποιο έγκλημα και έχουν στερηθεί την ελευθερία τους. Πέραν των κακών συνθηκών των χώρων κράτησης (θα άξιζε να αναφερθεί ότι η διεθνής τάση είναι η οργάνωση μικρών κοινοτήτων, με οικογενειακή κατά βάση μορφή), η εκπαίδευση και η προσφορά δραστηριοτήτων για την κάλυψη του ελεύθερου χρόνου, όπως επίσης η επαγγελματική κατάρτιση και η προετοιμασία των νεαρών κρατούμενων για την κοινωνική τους επανένταξη, είναι τομείς όπου δεν υπάρχει ένας συνολικός σχεδιασμός και συντονισμός του προσφερόμενου έργου.

Με τα δεδομένα αυτά, είναι αναγκαία η σύσταση ενός νομικού προσώπου ιδιωτικού δικαίου που θα εποπτεύεται από το Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και θα έχει ως έργο (α) το συντονισμό της δράσης όλων των Εταιρειών Προστασίας Ανηλίκων μεταξύ τους, (β) την ανάπτυξη συνεργασίας σε εθνικό και διεθνές επίπεδο με οργανισμούς και υπηρεσίες, δημόσιους ή ιδιωτικούς, καθώς και με Μ.Κ.Ο. για την οργάνωση ενός ενιαίου Δικτύου πρόληψης και αντιμετώπισης της θυματοποίησης και της τέλεσης αξιόποινων πράξεων από ανηλίκους, (γ) τη διαμόρφωση μιας κεντρικής υπηρεσίας καταγγελιών πράξεων κακοποίησης, παραμέλησης ή εγκατάλειψης ανηλίκων, (δ) τη διατύπωση προτάσεων και την εκπόνηση μελετών, ιδίως σε στρατηγικό επίπεδο, για θέματα που αφορούν στην πρόληψη και αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων, καθώς και (ε) την παροχή

υπηρεσιών γνωμοδοτικού και συμβουλευτικού χαρακτήρα για τα θέματα αυτά προς το Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων ή άλλους φορείς.

Με βάση τα παραπάνω, το προτεινόμενο Σχέδιο νόμου απαρτίζεται από τρία κεφάλαια. Στο πρώτο περιλαμβάνονται οι τροποποιήσεις του ουσιαστικού ποινικού δικαίου, δηλαδή οι τροποποιήσεις των διατάξεων του Ποινικού μας Κώδικα, ενώ στο δεύτερο, οι αλλαγές που πρέπει να γίνουν στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας. Τέλος, στο τρίτο κεφάλαιο προβλέπονται αλλαγές στο λεγόμενο προληπτικό δίκαιο που αφορά τους ανηλικούς όπως και στο νομοθετικό πλαίσιο που διέπει τη λειτουργία των Εταιρειών Προστασίας Ανηλίκων, ενώ προβλέπεται ακόμα η ίδρυση νομικού προσώπου για την πρόληψη και την αντιμετώπιση της θυματοποίησης και της εγκληματικότητας των ανηλίκων.

Ειδικότερα, στις επιμέρους διατάξεις του νομοσχεδίου προβλέπονται τα ακόλουθα:

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Τροποποιήσεις του Ποινικού Κώδικα

Άρθρο 1

Με το άρθρο αυτό τροποποιείται το άρθρο 54 του Ποινικού Κώδικα, ώστε να προβλεφθεί πλέον ότι ο ποινικός σωφρονισμός δεν μπορεί κατ' αρχήν να έχει διάρκεια μεγαλύτερη των δέκα ετών, όπως είχε προταθεί και από την νομοπαρασκευαστική επιτροπή το 2003. Καθώς η ποινή αυτή θα μπορεί πλέον (σύμφωνα με όσα προβλέπονται στην επόμενη διάταξη) να επιβάλλεται μόνο για αδικήματα που αν τελούνταν από ενήλικα θα ήταν κακουργήματα, προτείνεται η μείωση των ορίων της στους έξι μήνες έως πέντε έτη όταν η απειλούμενη για το έγκλημα ποινή είναι κάθειρξη μέχρι δέκα ετών, ενώ σε διαφορετική περίπτωση, όταν, δηλαδή η απειλούμενη για το έγκλημα ποινή είναι πρόσκαιρη κάθειρξη μεγαλύτερη αυτής των 5- 10 ετών ή ισόβια κάθειρξη, προτείνεται η πρόβλεψη περιορισμού σε ειδικό κατάσταση κράτησης που θα κυμαίνεται κατ' αρχήν από δύο έως δέκα έτη και θα μπορεί σε εξαιρετικές περιπτώσεις ιδιαίτερα σοβαρών εγκλημάτων να ανέρχεται μέχρι 15 έτη. Υπενθυμίζεται ότι και η πρόταση της Επιτροπής Κρουσταλάκη ήταν για κατώτατο όριο έως δύο έτη, καθώς και ότι στη Γερμανία ο ποινικός σωφρονισμός έχει διάρκεια 6 μήνες – 5 έτη και κατ' ανώτατο όριο 10 έτη (βλ. παρ. 18 γερμ. νόμου για τα Δικαστήρια Ανηλίκων). Εξάλλου, η χορήγηση κατά την Ελληνική νομοθεσία υφ' όρον απόλυσης μετά την έκτιση από τον ανήλικο του 1/2 (υποχρεωτικά) ή και του 1/3 της ποινής του (εάν υφίσταται σπουδαίος λόγος) (α. 129 ΠΚ) αποτελεί όχι σύντμηση της αρχικώς επιβληθείσας ποινής, αλλ' απλώς έκτιση ενός μέρους της ποινής αυτής υπό καθεστώς ελευθερίας και υπό την επίβλεψη του επιμελητή ανηλίκων.

Άρθρο 2

Με το άρθρο 2 τροποποιείται αρχικά το άρθρο 126 ΠΚ, ώστε να είναι σαφές ότι στους ανηλικούς μέχρι το 15ο έτος της ηλικίας τους

επιβάλλονται μόνο αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα. Με το ίδιο άρθρο τροποποιείται και η διάταξη του άρθρου 127 ΠΚ, ώστε ο περιορισμός ανηλικού σε ειδικό κατάσταση κράτησης νέων να επιβάλλεται μόνο σε ανηλικούς που έχουν συμπληρώσει το 15ο έτος της ηλικίας τους, εφόσον η πράξη τους έχει το χαρακτήρα κακουργήματος και ο ποινικός σωφρονισμός κρίνεται, με ειδικά και εμπειριστατωμένα αιτιολογημένη απόφαση, απολύτως αναγκαίος, ενόψει του ότι η υπό κρίση αξιόποινη πράξη εμπεριέχει στοιχεία βίας, στρέφεται κατά της ζωής ή της σωματικής ακεραιότητας ή αποτελεί μέρος ευρύτερης εγκληματικής δραστηριοποίησης του ανηλικού. Με την τροποποίηση αυτή, το ελληνικό δίκαιο ακολουθεί την τάση που επικρατεί διεθνώς για περιορισμό του ποινικού σωφρονισμού στα ιδιαίτερα σοβαρά εγκλήματα και σε ανηλικούς μεγαλύτερης σχετικά ηλικίας.

Άρθρο 3

Με την πρώτη παράγραφο του άρθρου αυτού τροποποιείται το άρθρο 129 του Ποινικού Κώδικα, ώστε ο ανήλικος να έχει πλέον το δικαίωμα παράστασης και ακρόασης στο Τριμελές Δικαστήριο Ανηλίκων που αποφασίζει για την υπό όρους απόλυσή του, όπως έχει ο ενήλικας. Με τη δεύτερη παράγραφο του άρθρου, τροποποιείται η πρώτη παράγραφος του άρθρου 130 Ποινικού Κώδικα, ώστε να εναρμονιστεί το όριο της εκεί αναφερόμενης ανηλικότητας με το όριο που υιοθετείται στο άρθρο 127 Ποινικού Κώδικα. Τέλος, με την τρίτη παράγραφο του άρθρου τροποποιείται το άρθρο 131 του Ποινικού Κώδικα ώστε να είναι δυνατή και όχι υποχρεωτική η αντικατάσταση του περιορισμού σε ειδικό κατάσταση κράτησης νέων με φυλάκιση ή κάθειρξη, όταν αυτός που καταδικάζεται για μια πράξη την οποία τέλεσε όσο ήταν ανήλικος έχει συμπληρώσει ήδη το 21ο έτος της ηλικίας του πριν αρχίσει η εκτέλεση της απόφασης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Τροποποιήσεις στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας

Άρθρο 4

Με το άρθρο αυτό τροποποιείται το άρθρο 7 Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, ώστε να προβλεφθούν αυξημένα προσόντα για τον ορισμό ενός δικαστή ως δικαστή ανηλίκων. Η τροποποίηση που επέρχεται με την παράγραφο 1 είναι ότι καθήκοντα Δικαστή Ανηλίκων αναλαμβάνει πρόεδρος πρωτοδικών, ο οποίος ορίζεται με έναν αναπληρωτή του πρόεδρο ή πρωτοδίκη, κατά τη διαδικασία που προβλέπει ο Κώδικας Οργανισμού Δικαστηρίων και Κατάστασης Δικαστικών Λειτουργιών, αναλογικά εφαρμοζόμενος. Η ιδιαιτερότητα της φύσης των υποθέσεων που αφορούν ανηλικούς, η σοβαρότητά τους, το ευαίσθητο της ηλικίας των δραστών και η αύξηση ορισμένων κατηγοριών αξιόποινων πράξεων που τελούνται από ανηλικούς στη σύγχρονη εποχή σηματοδοτούν την ανάγκη της προσεγγίσης και επιτυχούς προσέγγισης, κατανόησης και μεταχείρισης των ανηλίκων

εκ μέρους δικαστών που έχουν το βαθμό προέδρου πρωτοδικών, ως εμπειρότερων, καταλληλότερων και με αυξημένο κύρος έναντι των νεότερων κατά βαθμό συναδέλφων τους δικαστών. Ως επιπλέον όρος προβλέπεται και η παρακολούθηση σχετικών επιμορφωτικών σεμιναρίων που θα πρέπει να οργανώνει η Εθνική Σχολή Δικαστών, ώστε να εφαρμόζονται πλήρως οι σχετικές διατάξεις του Κώδικα Οργανισμού Δικαστηρίων και Κατάστασης Δικαστικών Λειτουργιών, κατά τις οποίες ως δικαστές ανηλίκων ορίζονται ειδικά εκπαιδευμένοι και εξειδικευμένοι δικαστές (πρβλ. και άρθρο 22 των Στοιχειωδών Κανόνων των Ηνωμένων Εθνών για την Απονομή Δικαιοσύνης σε Ανηλίκους, γνωστών και ως Κανόνων του Πεκίνου (*Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice* ή *The Beijing Rules*). Οι τροποποιήσεις που επέρχονται στην παράγραφο 2 του παρόντος άρθρου αφορούν: α) τον καθορισμό της θητείας σε τριετή και β) τον περιορισμό της δυνατότητας ανανέωσης της θητείας των δικαστών ανηλίκων έως μια μόνο επιπλέον τριετία, ώστε να αποφεύγεται με τις επανειλημμένες ανανεώσεις της θητείας τους στη θέση αυτή αποξένωσή τους από τους λοιπούς κλάδους του δικαίου που εντάσσονται στο πολυσύνθετο λειτούργημά τους και τους οποίους αυτοί επίσης πρέπει να υπηρετούν επιτυχώς. Η ανανέωση πάντως της θητείας των δικαστών ανηλίκων για μία τριετία κρίνεται αναγκαία, προκειμένου η αρχική τριετής εμπειρία τους στο συγκεκριμένο αντικείμενο να αποβεί θετικότερη και αποτελεσματικότερη προς όφελος των ανηλίκων στα επόμενα τρία έτη. Περαιτέρω, η τροποποίηση που επέρχεται στην παράγραφο 3 αφορά τον τρόπο διορισμού του εφέτη δικαστή ανηλίκων και του αναπληρωτή του, ο οποίος και με αυτή την παράγραφο ορίζεται ότι γίνεται σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στον Κώδικα Οργανισμού Δικαστηρίων και Κατάστασης Δικαστικών Λειτουργιών. Τέλος, με την παράγραφο 4 του άρθρου προστίθεται εδάφιο β', με το οποίο γίνεται παραπομπή στις αντίστοιχες γενικές διατάξεις του ΚΠΔ (άρθρα 305 παρ. 1 και 316 παρ. 1).

Άρθρο 5

Με το άρθρο αυτό τροποποιείται το άρθρο 45Α Κώδικα Ποινικής Δικονομίας ώστε πλέον να ορίζεται ως υποχρεωτική η προηγούμενη ακρόαση του ανηλίκου, εφόσον αυτή είναι εφικτή, πριν ο εισαγγελέας αποφασίσει για την αποχή ή μη από την ποινική δίωξη. Στο άρθρο 45Α προβλέπεται ήδη ότι ο εισαγγελέας ερευνά τις περιστάσεις υπό τις οποίες τελέστηκε η πράξη και την όλη προσωπικότητα του ανηλίκου και επομένως η ακρόαση του ανηλίκου εμπίπτει στα πιθανά μέσα που θα επιλέξει να χρησιμοποιήσει ο εισαγγελέας, χωρίς όμως και να είναι υποχρεωτική. Τούτο ορίζεται πλέον ρητά στο προτεινόμενο άρθρο, σύμφωνα και με όσα προβλέπει το άρθρο 3 περ. β' της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την άσκηση των Δικαιωμάτων των Παιδιών (ν. 2502/1997 – πρβλ. και άρθρο 12 παρ. 1 της Διεθνούς Σύμβασης ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού – ν. 2101/1992).

Άρθρο 6

Με το άρθρο αυτό τροποποιείται η διάταξη του άρθρου 113 Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, που αναφέρεται στην αρμοδιότητα των δικαστηρίων ανηλίκων (μονομελών και τριμελών), ώστε να συμβαδίζει με τις αλλαγές που υιοθετούνται στο ουσιαστικό ποινικό δίκαιο. Πιο συγκεκριμένα, με τη διάταξη αυτή, τα μονομελή δικαστήρια είναι αρμόδια για την εκδίκαση όλων των αξιόποινων πράξεων που αν τελούνταν από ενήλικα θα είχαν το χαρακτήρα κακουργήματος που απειλείται με ποινή πρόσκαιρης κάθειρξης με ανώτατο όριο κατώτερο των είκοσι ετών, ενώ στα τριμελή δικαστήρια υπάγονται τα εγκλήματα που αν τελούνταν από ενήλικα θα επέσυραν ισόβια κάθειρξη ή πρόσκαιρη κάθειρξης της οποίας το ανώτατο όριο είναι είκοσι έτη.

Άρθρο 7

Με το άρθρο 7 προστίθεται παράγραφος 4 στο άρθρο 242 Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, ώστε να προβλεφθεί και ρητά ότι στα δικαστήρια ανηλίκων δεν μπορεί να τηρηθεί η διαδικασία του αυτοφώρου, κάτι το οποίο ούτως ή άλλως νομολογιακά τηρείται.

Άρθρο 8

Με το άρθρο 8 τροποποιείται η διάταξη του άρθρου 282 Κώδικα Ποινικής Δικονομίας ώστε η προσωρινή κράτηση των ανηλίκων να είναι πλέον επιτρεπτή μόνο σε εκείνες τις περιπτώσεις που μπορεί να επιβληθεί και ποινικός σωφρονισμός, δηλαδή μόνο σε ανηλίκους άνω των 15 ετών. Προβλέπεται επιπλέον ότι μεταξύ των περιοριστικών όρων που μπορεί να επιβάλλει το δικαστήριο είναι και ένα ή περισσότερα από τα αναμορφωτικά μέτρα του άρθρου 122 § 1 ΠΚ και ότι η προσωρινή κράτηση των ανηλίκων δεν μπορεί να διαρκεί για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο των έξι μηνών, έτσι ώστε το δίκαιό μας να συμβαδίζει πλέον με τις απαιτήσεις των διεθνών κειμένων τα οποία δεσμεύουν και την Ελλάδα. Εξάλλου, μόνη η παραβίαση των περιοριστικών όρων που έχουν επιβληθεί στον ανήλικο δεν επιτρέπεται να οδηγεί άνευ ετέρου σε προσωρινή κράτηση.

Άρθρο 9

Με το άρθρο αυτό προτείνεται αλλαγή του άρθρου 340 Κώδικα Ποινικής Δικονομίας ώστε να μην υπάρχει πλέον το ενδεχόμενο να δικαστεί ο ανήλικος, ο οποίος κατηγορείται για σοβαρά αδικήματα, χωρίς την παρουσία συνηγούρου. Για το σκοπό αυτό προβλέπεται ο υποχρεωτικός διορισμός συνηγούρου από τον δικαστή ανηλίκων, σύμφωνα και με όσα προβλέπονται ειδικότερα περί διορισμού συνηγούρου από το άρθρο 40 § 2 περ. β' ii της Διεθνούς Σύμβασης ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ν. 2101/1992), το άρθρο 14 § 3 περ. α' και β' του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ν. 2462/1997) και το άρθρο 6 §3 περ. α' και γ' ΕΣΔΑ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Τροποποιήσεις του Ν. 2298/1995 και ίδρυση Νομικού Προσώπου για την πρόληψη και αντιμετώπιση της θυματοποίησης και της εγκληματικότητας των ανηλίκων

Άρθρο 10

Με το άρθρο αυτό επέρχονται αλλαγές στο λεγόμενο προληπτικό δίκαιο των ανηλίκων. Με βάση το ισχύον δίκαιο, το κράτος οφείλει να μεριμνά για τους ανηλίκους όχι μόνο αφού τελέσουν κάποια αξιόποινη πράξη, αλλά ήδη και σε προγενέστερο στάδιο, στις περιπτώσεις που ζουν σε περιβάλλον το οποίο δημιουργεί κινδύνους για την ομαλή ανάπτυξη και ένταξή τους στο κοινωνικό σύνολο. Η μέριμνα αυτή δεν μπορεί ωστόσο να εκτείνεται μέχρι την υιοθέτηση μέτρων εν αγνοία του ανηλίκου ή χωρίς προηγουμένως να έχει τουλάχιστον ακουστεί η δική του γνώμη, εφόσον βεβαίως είναι σε θέση να την εκφράζει. Για το λόγο αυτό προβλέπεται η τροποποίηση άρθρου 17 παρ. 5 ν. 2298/1995, ώστε να είναι αναγκαία πλέον η προηγούμενη υποχρεωτική ακρόαση του ανηλίκου από το Δικαστή Ανηλίκων και η συνεκτίμηση της προσωπικής του γνώμης πριν από τη λήψη απόφασης για τον εγκλεισμό του σε ίδρυμα αγωγής για λόγους προληπτικούς και, ειδικότερα, επειδή ο ανήλικος συμβιώνει σε κοινωνικό περιβάλλον ατόμων που τελούν καθ' έξη ή κατ' επάγγελμα αξιόποινες πράξεις. Με την προτεινόμενη διάταξη εναρμονίζονται επίσης τα όρια της ανηλικότητας στο άρθρο 17 ν. 2298/1995, από τα 7 έως 18 που είναι σήμερα, στα 8 έως 18, όπως προβλέπονται στον Ποινικό Κώδικα (άρθρο 121 Ποινικού Κώδικα), ενώ για λόγους δημοκρατικούς προβλέπεται ακόμη ο εκ των προτέρων ακριβής ορισμός της μέγιστης χρονικής διάρκειας του προληπτικού εγκλεισμού του ανηλίκου στο ίδρυμα αγωγής.

Άρθρο 11

Με το άρθρο αυτό προτείνονται μια σειρά από αλλαγές στο νομοθετικό πλαίσιο που διέπει τη λειτουργία των Εταιρειών Προστασίας Ανηλίκων (ΕΠΑ), στις οποίες έχει ανατεθεί από το κράτος η μέριμνα για τους ανηλίκους που βρίσκονται σε κίνδυνο όπως και για τους ανηλίκους που τελούν αξιόποινες πράξεις. Πιο συγκεκριμένα, με την προτεινόμενη ρύθμιση τροποποιείται το άρθρο 18 ν. 2298/1995, όπου ορίζεται το νομοθετικό πλαίσιο λειτουργίας των Εταιρειών και προσδιορίζεται με μεγαλύτερη σαφήνεια το έργο που οφείλουν να προσφέρουν. Παράλληλα εξειδικεύονται τα προσόντα όσων διορίζονται στο διοικητικό τους συμβούλιο και θεσμοθετείται ένας διαφορετικός τρόπος διορισμού τους, ο οποίος στηρίζεται σε προηγούμενη ανοικτή προκήρυξη των θέσεων και εκδήλωση ενδιαφέροντος. Η τροποποίηση αυτή θα συμπληρωθεί με την προετοιμασία ενός σύγχρονου Κανονισμού Λειτουργίας των Εταιρειών, ο οποίος θα εκδοθεί με σχετική Υπουργική Απόφαση.

Άρθρο 12

Με το άρθρο 12 προβλέπεται ίδρυση ενός νομικού προσώπου με τη μορφή αστικής μη κερδοσκοπικής εταιρείας, που εποπτεύεται από το Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και έχει ως έργο (α) το συντονισμό της δράσης όλων των Εταιρειών Προστασίας Ανηλίκων μεταξύ τους, (β) την ανάπτυξη συνεργασίας σε εθνικό και διεθνές επίπεδο με οργανισμούς και υπηρεσίες, δημόσιους ή ιδιωτικούς, καθώς και με Μ.Κ.Ο. για την οργάνωση ενός ενιαίου Δικτύου πρόληψης της θυματοποίησης και αντιμετώπισης της εγκληματικότητας των ανηλίκων, (γ) τη διαμόρφωση μιας κεντρικής υπηρεσίας καταγγελιών πράξεων κακοποίησης, παραμέλησης ή εγκατάλειψης ανηλίκων, (δ) τη διατύπωση προτάσεων και την εκπόνηση μελετών, ιδίως σε στρατηγικό επίπεδο, για θέματα που αφορούν στην πρόληψη και αντιμετώπιση της τέλεσης αξιόποινων πράξεων από ανηλίκους, καθώς και (ε) την παροχή υπηρεσιών γνωμοδοτικού και συμβουλευτικού χαρακτήρα για τα θέματα αυτά προς το Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων ή άλλους φορείς.

Άρθρο 13

Με το άρθρο αυτό ορίζεται η έναρξη ισχύος του νέου νόμου.